

પ્રાણીઓ ઉપર ગુ- જરતું ઘાતકી પણું.

એક હૃદયભેદક દશ્ય.

લખનાર

કાશિરામ ભાગશંકર ઓઝા-પ્રેમી.

વાંચી વિચારે હૃદયમાં, મૂક પ્રાણી પોકાર,
એવ સાટે કુળ કાપવા, પ્રેમી, બનો તૈયાર

પ્રકાશક

મોહનલાલ મગનજી ઝવેરી.

ઓન સિકેવરી,

શ્રી કથાપ્રચારિણી મહાસભા - અમદાવાદ.

પૃષ્ઠ ૧ થી.

પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૯૨૩

જેન વિદ્યાવિજય મિન્ટીંગ પ્રેસમાં આ વાણીલાલ
નાથલાલે છાપ્યું રીપ્રીન્ટેડ - અમદાવાદ

અમૃદય

૧૦૮૨૮

પ્રસ્તાવના.

પોતાની શૈશ્વર્યતાએ, ધાર્મિકતાએ, અસ્વાધિકતાએ, દયાર્થતાએ, સરલતાએ, સમજાવિકતાએ જીવનને આકર્ષી રહેલ પરિત્ર દિલ ભૂમિયાં-આજી દિવસ વૃત્તિને અવધિ પ્રવર્તિ રહ્યો છે તેની કશું ના કહી શકજે ! ઉચ્ચ કેટીના આકાશ, વાલ્મીયાઓ મઠ યાગાદિક નિમિત્તે, સર્વ પ્રાણીનું રક્ષણ કરવાને સરખમથા ક્ષત્રી પુત્રો નવરાત્રી, દશગ વિગેરે પવિત્ર તહેવારોમાં આત્મના ભોમ નિમિત્તે-ધણીઓ ભોજન નિમિત્તે, કુદરદિક મનુષ્યો વદેયશ્રી તેજસ્વિ ઝોગકને માટે અને ઇસ્લામીઓ બહરી ઇલ જેવા ધાર્મિક તહેવારો નિમિત્તે સેકડો, બકરાં, ઘેડાં, પડા અને માયોના વધો કરે છે ! પરદેશી લશ્કરના ઉદર પોષણાર્થે નિત્ય સેકડો જીવોનું મલીદાન લેવારા કનકખખનાએ ધનધોહાર ચાલી રહ્યા છે ! મીસોમાં વજાતા કાપડ અને પરદેશથી આવતા કપડાંમાં સેકડો મજા ચરખી માટે સંખ્યામય જીવો કપાય છે ! ખાંડને ધોવાના-કરેંદ ખનાવવાના કામે લોરી અને હડકાઓના વપરાશ સાથે મુંઝા જીવોના જીવની કિમત લેશ પછુ મજુનામાં નથી મજુતી ! આવા દિલ દેશત્રી અધમતા, નિર્મોલ્યતા, અવિચાલ દિન દિન વધતી ગય તેમાં શુ નવાઈ ? પોતાને અનુકૂળ નહિ એવા વિદેશીય વાતાવરણનાં અનુરાગમાં રવા થિયતામાં અને ક્ષુર વૈભવના મોહમાં જે દેશનો પ્રાણ હરદ મેલ રમીપચી રહેલ મમતી હોય તે દેશના ઉદ્યનો અશા કદપરી અસહવિત છે !

હિંદુસ્થાનનો સનાતન ધર્મ અહિંમા ઉપગ-પોતાનું જોરવ અને મેદાન જમતમાં જાગરી રહ્યો છે તેને અવિચિત્ર રાખવો હોય તો હિંદવાસીઓએ હિંસાથી દૂર રહી થતી હિંસા અટકાવવાને કટિબદ્ધ થવું જોઈશે.

અમેરિકા જેવા દેશ પછુ હિંસા અટકવવાને અને પ્રાથમિક શાળાઓમાં શીખતા બાળકોને અહિંસાની પાઠાવળીથી દયા ધર્મનાં સૂત્રને હલ્લમ્મા પોષાવાની પ્રેરતી કરી રહ્યા છે ત્યારે હિંદુ હજુ તે તરફ નેદરકારકે ! આવી સ્થિતિમાં હિંદનો ઉદ્ધાર થવો મશકા છે !

તા ૨૨ મી ૨૦ મી અક્ટોબર સુધીના અઠવાડીયામાં અમેરિકાના ન્યુયૉર્કમાં આંતર રાષ્ટ્રીય દયા વધક કોન્ફરન્સની એક મળવાનીએ અને તેમાં હિંદુ હરેક પ્રકારે ભાગ લેવા ત્યના દયા વર્ધક મહત્ત્વના પ્રમુખનું નિમત્રણ છે. આથી આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં આગ છે આ અને આવા બીજા પુસ્તકો હિંદના ક્ષુધો પ્રચાર પામે સિવાઈએ ને શળ એ દ્વારા યશસ્વિ અપાય તો અશ છે કે હિંદમાં થતી હિંસા સદને અટકવી જાય. પ્રેમી,

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કૅપીરાઈટ્સ વિભાગ]

અનુસ્મારક ૧૭૮-૨૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જી. (૫૧૫) ૭૫૮ ૩૬૨૭૩

૫૧૧૩૧૫૬૬

વિષય ૮ - ૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી વેપર સંઘ સંગ્રહ

॥ શ્રી ઐ ॥

પ્રાણીઓ ઉપર ગુજરતું ઘાતકીપણું

એક હૃદયભેદક દૃશ્ય:

ના:—

દોહરો.

વિશ્વ ભર કરી વંદના, વર્ણુ પશુ પોષાર;
સ્વપ્ન થયું મુજ દશ્ય તે, દિલ ઘાતક આવાર.

કવિ—

હરિમીત.

હતી સૃષ્ટિ આ શુન્યકાર રાત્રિના નિમ્નિક અંધકારમાં,
શુન્યકાર મુજ રાયન હતું રહેણાકનાં આમારમાં;
શાંતિ બધે વ્યાપી હતી મુજ હૃદયમાં પણ એ હતી,
ઓચિંતું પડતાં દશ્ય સ્વપ્ન ની બિંદુ વિભ્રમ મતિ.

જાણે મળી હતી મેઢની માનવ તણી યોગાનમાં,
 ઇન્દ્રભામી, હિંદુ, પારસી, ખ્રીસ્તિ બધા એક તાનમાં,
 સમઠન મળ્યું એક જગતનું એ ભાસ કાણુ થાતો હતો,
 હાથો મિલાવી હાથમાં જાતિય સમુહ ખુશી થનો.
 આઝાદીને સ્વાતંત્ર્યતાનો પવન પૂર્ણપણે વહ્યો.
 સુખ સંપત્તિમાં સ્વર્ગ સુખ આહ્વાદ તો વર્તિ રહ્યો;
 ઉદ્ધાર કાઢે એક બીજા “દુઃખ તો નથી કોઈને,
 દીંદ્ર પણ બળી ઉઠશે આપણુ બધાં સુખ જોઈને.
 છે સ્વર્ગ સૃષ્ટિ સુખ નાનાવિધ ભોગવવા અહિં,
 મન માનતા વૈભવ મળ્યા કંઈએ અધિક એથી નહિં;
 છે એજ ઇચ્છા આપણી ભૌતિક વૈભવ ભોગવો,
 જીવનતણુ છે શ્રેય એમા સમય એ શુભ શોધવો.”
 આનંદ તણા ઉન્માદમાં ગુલતાન રહ્યું કરતાં હતાં,
 આબ્યાં ગરિબડાં રાંક પ્રાણી દુખળાં વધુ દીસતાં;
 ઉપયોગી જે નિરહિન છે ઉત્તમ જીવન માનવ તણાં,
 કં માલ ભયભીત કં પતાં નહિં દુઃખની જાણે મળ્યા,
 દોહરો.

દષ્ટ પડતાં પ્રાણી આ, સ્તબ્ધ થયાં સહુ લોક;
 આનંદ રસ્તે બન્યા હતાં, ત્યાં વ્યાધી પુર શોક.

એક વ્યક્તિ—

પુછ્યું ત્યાં એક વ્યક્તિએ, શું છે તમને દુઃખ;
 સુખ સમયમાં ધારતાં, આ શુ તમે અસુખ ?

પ્રાણીઓ—

સવૈયા.

મુખ સાગરમાં આનંદ માનો પશુ અમ દુઃખ નવજાણો લેશ,
તમે મુખી કે સર્વ મુખી છે એ શું તમારો છે ઉદ્દેશ ?
તમ આશ્રિત અમમુક પ્રાણી વળી તમ મુખનો અમ પર આધાર
છતાં મોતની બીકે મરતાં શાંતિ હૃદયે નહિ જમાર !
કવિ—

દોહરો.

ક્ષણમાં વ્યાપી શાંતિ ત્યાં, મુખી દુઃખ દુઃખી ફરિયાદ;
વિસ્મય સહુ કોઈ બન્યાં, આ કેવો અપનાદ !
સભાપતિ ત્યાં ઉચર્યા, કથન કરો એક એક;
શું દુઃખ, શો ભય છે અરે ! વિમને નિઃશક હરેક.
કહેના સહુ પ્રાણી થયા, આતુર નિમ્ન દુઃખ ત્યાંય;
શ્રવણ કરાવું સાંભળ્યું, મેં જે સ્વમનીમાય.

ખાપ—

સવૈયા.

ઉપયોગી હું પ્રાણી સહુથી ઘી દુધ આપું તમને નિત,
જન્મ થકી તમ જીવન પોષું મા સમ આણી વહાલ ખચિત;
ખાઉં ધાસ તૃણ હલકું તોયે અમૃતમય પય આપું છું,
નિર્બળ રોગી જનને અંતર બળ આરોગ્યજ સ્થાપુ છું.
તેજ બનાવું બુદ્ધિ વળી હું અક્લવિષ્ય જે હો તેની,
વિચારશ્રેણી શુદ્ધ બનાવું સત્ય પંથવાળી એની;

આંમણીએ શોણું હું બાંધી મુજ સતાનો સહ સુખરૂપ
 ચવિન માની પુજતાં મુજને ભાવિકે મણી દેવી સ્વરૂપ.
 મળમુતજ મમ મહત્ત્વવાળાં નિત્ય કામમાં જે આવે,
 મહા ઔષધિ શુદ્ધ બને છે વૈધ દીક્ષ નિશ્ચિન ચલાવે;
 શરીર બાહ્ય રોગોજ મિટાવે ઉપચારો કરતાં પ્રીતે,
 દ્રવ્ય કરે સંપાદન કષ્ટે સેવન કરતાં મુજ ચિત્તે.
 સંતાનો મમ બલિષ્ઠ સેવે વિધવિધ પેર કરી કામો,
 ભાર ખે ચતાં, ખેતી કરતાં સુખ જે રીત તમે પામો;
 કામધેનુ હું મણાઉં સાચી કલ્પતરૂ સમ પુરું કામ,
 અભેદભાવે વરતાવું હું મંમળ જ્યાં હોઉં કામો કામ.
 છતાં દુઃખનો પાર મળે નહિં સુખની આશા નહિં લવલેષ,
 ભ્રાતૃતણી તલવાર ઝડુમે શિરપર મારાપર હ મેશ;
 રોજ હજારો કતલ થાતી કતલખાનામાં મુજ બેન,
 લાયભીત એથી હરપળ રહેતી પડતું હૃદયે નવ કંઈ ચેન.
 વાત સૂણતાં મુજ ઉઠુ રૂઠું છું મુજ ભાગ્ય અનિષ્ટ,
 અચાવનારા મુજ સતાનો લોપ થયા શું મહા બલિષ્ઠ !
 ગોપાલક કહેવાય નૃપાલો મીમ ત પણ ગોપાલક છે,
 ખેતીકારો ગાયર છવે એજ હવે વિનાશક છે!
 ગૃહસ્થને ઘેર આન પાલવે અંધ પળાયે પ્રેમ થકી,
 પણ મારા માટે નવ મળતી જમા બાંધવા હાય ! નકી;
 સ્ત્રીઓ પણ દેશનમાં ડુબી મુજ સેવા કરતાં લાળે,
 અધર્મતરૂ લેખી ચનકી મપા મારવામાં રાળે.

દિન દિન મરતી નાબુકાદ્દ ને મોહકતામાં બ્રષ્ટ બની,
 ત્યાં મારો શે ભાવ પૂછાયે ? દરબું ફરબું બની ઠની;
 રૂચે નવ કંઈ મહેનત કરવી નોકરપર છે જ્યાં નિભવું,
 આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિમાં જ્યાં દરપણ જીવન વ્યતીત કરવું.
 પેટ પીડા થયું નાણા ખૂટ્યાં બન્યા પુબરી નાણાંના,
 રડવડતા નોકરીઓ માટે ઠેકાણા નવ ખાણાનાં;
 વહુ-હિક્કી વેચતા નવ લાજે નો વેચે નવ મુજને કેમ ?
 વિદેશીઓ માગ્યા મુલ આપે પ્રિતે સાધના સ્વાર્થિય નેમ.
 વિદેશી લંકરને બહુ ભાવે નિર્મળ માફ માંસ અમૂત,
 કોટીપતિ બનતાં વ્યાપારે જીવન અમાફ કરતાં ધૂળ;
 હાડઆમ, ચરબી, શોષિતનાં વિગ્વિધ ઉપયોગો થાતા,
 આંગૂઠ, અમેરિકાદિ પ્રદેશે અમ વધખાતા વખ ગુતા.
 રસી મુકના નિર્મળ અમ્મે અમ લાખોના જીવ જતા,
 હિમાલયપર ખાતુ ચાલે જળરજસ્ત ત્યાં મોત થતાં;
 અમ બાળક બાળકીઓનાંપણ જીવ જોખમમાં છે નિશ્ચિન,
 ગોવધ કરવા ઇસ્લામાઓ થતા મકપર અતિ આક્રિન.
 કર્મ કયા મુજ કહું કેટલી ? કળીકાળની આ કથની,
 મુજરક્ષામાં જીવન અર્પતાં એ વીર નથી જણતી જનની !
 તમે મુખ વૈભવમાં રાઓ ત્યાં શી અમ જીવન દરકાર ?
 કયા ધર્મનો લોપ થયો જ્યાં સ્વાર્થમયી ચાલ્યો સ સાર !
 પણ ઉવટમાં કહું એટલું અમપર તમ જીવન આધાર,
 જો નહિં રક્ષણ કરો અમાફ તો તમ વામી ભરી બારો !

બંધે ઉપલક વૈભવમાં માણો પણ આખર છે ભુંડા હાલ !
 શ્રેય ચહો એ તમે તમારું તો અમ અટકાવો બેહાલ.
 દોહરો.

જે સાધો અમ મોતથી, અર્થ લાભ મહિમાંય;
 અમ જીવને નેથી અધિક, નિશ્ચય લાભ સધાય.
 વ્યવહારે વિચારશો, હણતાં જીવન હણાય;
 પોષો અમને પ્રેમથી, તમ જીવન પોષાય.

કવિ—

સોરઠો.

પડી યૃદ્ધની ત્યાં ગાય, બોલી, -દહયાવેશથી;
 કહે નિજ બળદ કથાય, આગળ આવી ચિતકની;

બળદ--

મારું.

ઉપયોગી હું છું કેવું પ્રાણી, તમથી વાત નથી એ અજાણી;
 રાત દિવસ ખેતી કરું છું, ટાઢ, તાપ, વર્ષામાં કરું છું.
 ભાર ખેતી વ્યાપાર વધારું, સોપો કામ ગમે તે ન હારું;
 ધણો વ્યવહાર મુજથી ચાલે, કહું જમત નો મુજ પર મ્હાલે.
 તોયે દુઃખ નિહાળ્યા ન જાય, ડગલાહેઠં અમ મોત જણાય.
 નિત્ય ખાઉં ધણીનો હું માર, ખાસો ઉપકાર પર અપકાર !
 મીતે ખાસી કરે છે અમારી, વળી કત્ત પણ થાય છે ભારી !
 ગોડે ભાર અધિક ભરે છે, આર ભોંકી પરાણો કરે છે;
 આથી વહેણે નાલાયક થાઉં, વેચાઈ ખાટકી હાથ મરાઉં.
 દયાનું નામ ન મળે જરાયે, ત્યાં હા ! દુઃખ રડયે શું થાયે ?
 પણ એ ઇચ્છિત મુખ તમ ચાહો, અમરક્ષણની લેજે રાહો.

કવિ--

દોહરો.

આબ્યું ત્યાં ઘેં ઘેં કરી, બડડું ગરિબ બહાર;
રહ્યું સ્થૂલ જેતું થરથરી, વરણે દુઃખ વિસ્તાર.

બકડ--

ગઝલ.

ગરિબડું પ્રાણી હું નોયે, નથી શાંતિ હૃદય ક્યાંહી ?
જીવુ છું મોતની આશે, કતલ થાતુ જહીં ત્યાંહી !
ન કરતુ કોઇને ઇબ, ડરીને ચાલનાર હું;
છતાં સહુ ઘાતકી મારા, કહુ કયની અરેરે શું ?
હિંદુ જે ધર્મનાં ઘેસાં, બન્યાં અધ ધર્મનાં ભ્રામે;
અધાવે દેવ દેવીને, અમારો ભોગ શ' કામે ?
નથી કોઇ શાસ્ત્ર એ કહેતાં, નથી દેવ દેવીઓ ભુખ્યાં !
છતાં અમ મોતને માટે, હયાળુ (!) હિંદુઓ રૂક્યા !!!
અરે નવરાત્રી જ્યાં આવે, અમોને ત્રાસ ત્યાં પેસે !
ખરેખર શોધી શોધીને, અમારો ભોગ તો દેશે !
હઉ શુ દોષ ઇસ્લામી ? ઝતુની કોમ કમ જ્ઞાની !
હણે જે પ્રીતથી અમને, કહ્યું મઝહબમાં માની !
અમારો બાણ નીકળે છે, અરે ઇહ આવતી જ્યારે;
ઇહ, નવરાત્રી બે સરખાં, વળે અમ બાણ તો ત્યારે !!!
બાણ અમ માંસને ઇચ્છે, અરે ! ભોજન મહીં નિત્યે;
કહે છે ભક્ષ એ અમ છે, પુરાણી આજ્ઞતી રીત્યે.
મુકી પૌષ્ટિક અન્ન, મેવા, નિરોગી કુરની ખોરાક;
વનસ્પતિ ત્યાગીને કિમહા, મજિન અમ માંસ માને પાક

હયા અમ રાંકની ના છે, -હકયમાં લેશ જેને હા !
 કહો ? ફરિઆદ શી કરવી, દુઃખી અમ અંતરોની આ ?
 મરિબને બ્યાં સજળ હણતાં, મિરામિતને હણે આમિત!
 હશા ત્યાં શી અમારી છે ? વિચારીને જીવો તમ ચિત.
 અમે તો ઇચ્છએ એવું, ન મારો અમ મરિબોને,
 તમારૂં એય ઇશ કરશે, તમે ધાર્મિક ધતિ જોને !

કવિ—

દોહરો.

અહિય ત્યાં આમળ પડ્યો, કહેવાને નિજ દુઃખ;
 રૂમ વાંદા સેનહામણા, શરીર હવું રૂપ પુષ.

અહિય—

ઉપભતિ.

ચારો ન ખુશી મુજ સ્થુત બેધ,
 હસો ન દુઃખો હહુ તેથી કોઇ;
 છે કાળ મારા શૂરવીર હિંદુ,
 છવાય હરેમુજ રક્ત મિંદુ !
 મારી ચિજેતા મુજને મણાતા !
 ધા એકથો કાપી શરા મનાતાં !
 જે શત્રુ બેતાં સમિપે ન બાયે !
 નાસી છુટે તુર્ત બીજ દિશાયે !
 દે દેવ દેવી યજી ભોમ મારો,
 આધાર છે ક્યાં કહોને અમારો ?
 બ્યાં ધર્મ બાનેજ છડા અપાયે !
 ત્યાં શી મુણની મણના મણાયે ?

કવિ--

હોહરો.

છંદર સ્થૂલ શોભિત, હરણુ કહે ત્યાં આવીને;
મૃદુ સ્વર, હિલ કંપિત, કથા દીક્ષ પીમળાવતી.

હરણુ--

સવૈયા.

નાભુક ને હું મુંદર માણી વનવાસી કહેવાડે છું,
પ્રેક્ષક જનની--હૃદય ભાવેના બેતાં હું લલચાઉં છું;
નથી હિંસક હું સાક્ષત મનનું ગેલ કડું સકુનીસંગે,
તોય શિકારી શિકાર કરતાં શિકાર શોખે હિછરંગે,
ખાવાને મુજ માંસ અધિરા રાજવંશીઓ ન્યાયમતિ,
ન્યાય કરે ન્યાયાસનપરથી છે મુજપર હા કૂરમતિ !
અર્મતણું શોખીન પણ હૃદયે લેશ કયા નવ કાખવતા !
સહેલ કરે એતો બાણે પણ મુજ દીક્ષ હરપણ કંમલતા !
ન્યાય આપનારા જ્યાં હણતાં ત્યાં કોણ પાસે માગું ન્યાય ?
કોણ બેઠી મુજ ગરિબના ચર્ધ દૂર કરે આવો અન્યાય ! !

કવિ--

સોરઠો.

કુતરું કહે છે વાત, ન્યાય આપજો મુજને;
હું ઉપયોગી જાત, છતાં મારતાં દૂર ચર્ધ.

કુતરું--

મનહર.

આણુ હું માણીકરું કડું રખેવાળી વળી,
બાણે વિશ્વ મહિમાનું ખરેખરું કાસા છે;
સેવા કરનારોમાં તારું કુકમ દિગ્ગમી નીત,
મુંજ તોય બાણે બાળવાન ત્રાથી પાસ છે.

હળીમળી ચાલું બાળ બચ્ચાંઓની સંમ હું તો,
રચાડું, રીઝવું જાણે કુટુંબીમાં ખાસ છે;
છતાં મુજ લોહીતણાં તરસ્યાં સાહેબ લોકો,
ચાલતામાં ગોળી છોડી મારે એ તો ત્રાસ છે !

(સિંહ, વાઘ, વરૂ, ચિત્તા વિગેરે—

વન વમડાનાં અમે નિવાસી અખોલ પ્રાણી,
ગીરી કદરાની ગુફા નિત્ય અનધામ છે;
મનુષ્યથી દૂર રહી સાધીએ સમાધી પડ્યા,
તોય ના કદીય દીલ શાંતિ કે આરામ છે;
હિંસક ને ક્રૂર અમે ઘાતપ્રી ગણાતા છતાં,
ક્ષુધા વિણ કોને કદિ મારવું હરામ છે;
તોય જ પવા ન દેતાં શિકારના શોખિનો તો,
કયાં-યમ દૂર કરી હણવાનું કામ છે;

દોહરો.

અથ—ખેંચું ગાડી, મુસાફરી, કરું, માટીક કરી સ્વાર;
અતિ ઉપયોગી રણમહી, મરાડેં તોપણ કાર !
ઉંટ—વિકટ મુસાફરી હું કરું, ખેંચું બોજ અપાર;
તોપણ જળ કાજે મરૂં, કયા ન દીલ લમાર !
હાથી—મોટું ને બળવાન હું, પ્રાણી શોભિત રાજ;
છતાં શિકારે, યુદ્ધમાં, મુણે ન કોઈ અવાજ.

સસલાહિ અન્ય પ્રાણીઓ—દોહરો.

જીવન અમારાં તમપરે, હયા દાખવવા બેગ;
શિકાર જેવા શોખમાં, હ્યો છે શીદ અમ ભોમ !!

કદિ—પશુ થાક્યા દુઃખ રડી રડી, પક્ષા કહ છે કથાય;
અમ જીવન તમ રમતમાં, કિમતી નવ લેખાય !

એક વ્યક્તિ—

કહો, તમે વળી શું કહો ? સાંભળવા આતુર;
ફિટાડવા દુઃખ તમતણુ, ઉપાય કરશુ પુર.

પક્ષીઓ—

કંવાલી—મઝત.

અમે પક્ષી મનનગામી, સદા રહ્યો પ્રણય ભ્રમી;
વિચરીએ દુઃખ સહુ વામી, છતાં તમ ગોળીનો ભય છે !
વળી વન વૃક્ષનાં વાસી, -હૃદય અમ નિત્ય ઉદ્ધાસી;
તમે હરીએજ ઉદ્ધાસી, છતાં તમ ગોળીનો ભય છે !!
અણાએ માનવી શાણા, હયા પ્રતિપાળ લેખાણા;
અવાએ સ્વર્ગમાં ગાણા, છતાં તમ ગોળીનો ભય છે !
જીવન પરકાજ દેનારા, સ્વધર્મો માટ મરનારા.
શમ, હમ, તપ ધરનારા, છતાં તમ ગોળીનો ભય છે !
અમેને પાળતા પ્રીતે, શ્રીમંતની શોભતી રીતે;
દીસો ઉદાર અતિ ચિત્તે, છતાં તમ ગોળીનો ભય છે !
તારે દીક્ષ છે રમતો, શિકારી ખેલની મનતો;
અનુ અમ નષ્ટ જીવન તો, ખરે એ ગોળીનો ભય છે !

જળચર પ્રાણી—

દોહરો.

મચ્છ આદિ આવી કહે, શો છે કે અમ વાંક ?
જળ નાખી શિદતે હણે, છીએ પ્રાણી અમ વાંક ?
મેવા, અન્ન વિધવિધ અહા, વનસ્પતિજ અહાર.
તણ રાચો અમ ભક્ષણે, ક્યાં કરીએ પોષાર ?

જીવ જંતુઓ—

મોકોડા, માંકડ, મચ્છર, કીડી, પુદા, શેતુર;
નાનાવિધ જંતુ વણા, હણાય નિત્ય જરૂર.
અમ મોતે તમને નથી, થતો ફાયદો લેશ;
બેઠરકારી તમ તણી, હણે અમ જીવન બેશ ?

કવિ—મુકે મુખે ઉભા રહ્યા, આંતર થઈ સહુ જીવ !
ઉપાય શો રક્ષણ તણે, લે છે સભા અર્થિક.
સભાપતિ ત્યા બોલીઆ, ગદ્ગદ કંઠે વાણ;
“ભયશીત છો અમથી તમે, થયું દુઃખ એ બધું.
તમ રક્ષણ કરવું ખરે ! છે અમ માનવી શીર;
ધર્મ, કર્મ પણ એ કહે, હવે બનો ન અધીર.
ઉપાય બનતાં યોજશું, પામો શાંતિ—મુખ.
નિજ સ્થાનકે બંધો બધા, દૂર કરશું તમ દુઃખ.”
અશ્વ પણ મુજ ઉઘડી, સ્વપ્ન થયું ત્યાં દુર;
કષ્ટ સ્થુલ, બેઠ્યુ હ્રદય, ચાલ્યા બધું પુર.
નીકળ્યો ત્યાં ઉદ્ધાર એ, ના બુદ્ધ મણાચ;
માનવનાં હૃદ્ય કમંચી, પાંચી જીવ હણાય !

મઝન.

અરે ! ઓ ! માનવી ! જમનાં, નથી શું મોત પુજને કે ?
 હણી શું નિર્ભયાં પ્રાણી, મજામાં માણતો શું રે ?
 વિભુનો વિશ્વવાડીમાં, ફરે સૌ પ્રાણીઓ સુખે,
 અરે ! ત્યાં માનવીથી શું, દુખે મુક પ્રાણીઓ દુઃખે ? !
 દીધું જે જ્ઞાન, શ્રેષ્ઠત્વ, તને એ માટ શું ધરે ?
 નથી ના લેશ દર દીલે, ભરાશે એ પ્રભુ રીશે !
 મધ ક્યાં હા ફિલોસોફી ? હયા મધ ક્યાં અરે તારી ?
 પ્રણય શું નષ્ટતા પામ્યો ? -હઠય પત્થર બન્યું ભારી !
 જીવાત્મા સર્વ છે સરખાં, સુખો, દુઃખોય સમ ભાવી;
 ક્ષુદ્ર જમ વૈભવો મારે, રહ્યો શું કેર વરતાવી ? !
 તમારા કૃત્યનો બહલો, તમારે આપવો પડશે !
 અમાનુષીપણું તમને, ખરેખર આખરે નડશે !
 બને કોઈ રંક ને રાયા, વળી કોઈ શેડ કે નોકર;
 ગતિ એ કર્મની ન્યારી, શકે ના મારી કો ઠોકર !
 વિચારો જન્મ ને મરતું, નથી કોઈ હાથમાં બાજ;
 શુભાશુભ કર્મનાં ફળ છે, ચુકાવે ન્યાય કો કાજ !
 કરો દર ચર્મ ચક્ષુઓ, મરે ના મોહમાં મોહી !
 બનો ના કોઈ પ્રાણીનાં, -હઠયમાં લેશ પણ દ્રોહી !
 બહુ જે ચાહતા હો તો, ખરે જે આપનું આપજ !
 ન લેશો કોઈને મારી, અરે કો દીક્ષનાં આપજ !

સિદ્ધાંતો ધર્મ, વ્યવહારી, ખરો એ માર્ગ મુચવે છે,
હજી જે કોઈને તે તો, પોતાની જાત હજીવે છે !
પ્રભુએ બક્ષિસો આપી, અધિક જે જ્ઞાનની તમને;
બચાવી રાંકડા પ્રાણી, દીપાવો એ કહે અમને.

અનુષ્ટુપ.

નહિં મારો ન મારો કો, મુગા ગરિબ પ્રાણી એ;
નિરાશ્રિતા, નિરાધારા, જીવે જે તમો પરે.
બચાવો એ, બચાવો એ, પ્રભુનાં કિંચ બાલુડાં !
પ્રેમી, પ્રભુત્વ છે એમાં, અર્થ્યુ પ્રભુ એજ હા !

